

Rådet for dyreetikk

Oppnevnt av Landbruks- og matdepartementet

Rådet for dyreetikk

Kristian Ellingsen-Dalskau, sekretær

Veterinærinstituttet

Postboks 64

1431 Ås

Tlf.: 917 02 970

e-post: Kristian.Ellingsen@vetinst.no

Hjemmeside: <http://www.radetfordyreetikk.no>

Facebook: <https://www.facebook.com/radetfordyreetikk/>

Ås, 25.8.2023

Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge

Innledning og prosess

Det vises til dokument 23/1649 fra Landbruks- og matdepartementet v/Torild Jacobsen hvor det i forbindelse med arbeidet med stortingsmeldingen om dyrevelferd bes om at Rådet for dyreetikk vurderer hva som er de mest aktuelle etiske problemstillingene relatert til dyrevelferd i Norge i dag.

Rådet for dyreetikk presenterer i dette skrevet sine vurderinger. Problemstillingene og vurderingene omhandler både landdyr og fisk og er således oversendt både Landbruks- og matdepartementet (LMD) og Nærings- og fiskeridepartementet (NFD). Teksten har blitt behandlet på møte i Rådet for dyreetikk 5. mai 2023, med utgangspunkt i et utkast utarbeidet av en intern arbeidsgruppe.

Rådet for dyreetikk sendte en første runde med innspill til Landbruks- og matdepartementet (LMD) og Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) sitt arbeid med stortingsmelding om dyrevelferd den 31. august 2022 (tilgjengelig her: <https://www.radetfordyreetikk.no/radet-for-dyreetikks-innspill-til-stortingsmelding-om-dyrevelferd/>). I den første runden gjorde Rådet for dyreetikk rede for rådets historie, sammensetning, mandat, arbeidsform osv. Dette vil ikke bli gjentatt her. Vi vil heller ikke gi noen komplett oversikt over Rådet for dyreetikks publikasjoner siden forrige stortingsmelding om dyrevelferd, men regner med at departementene også tar disse i betraktning. Samtlige publikasjoner fra Rådet for dyreetikk er tilgjengelig her: <https://www.radetfordyreetikk.no/publikasjoner/>

Noen betraktninger rundt formen på innspillene i dette skrevet: Den interne arbeidsgruppen som ble satt ned for å lage et utkast til denne teksten, begynte sitt arbeid ved å lage et oppsett for hvordan vi kunne identifisere hva som er de brennende – dvs. prekært aktuelle – etiske temaene

knyttet til dyrevelferd i Norge. Vi tenkte oss først at vi skulle kartlegge manglende samsvar mellom allmennmoralen – dvs. moralen til folk flest – praksiser i dyrehold, og gjeldende regelverk. Vi kom imidlertid frem til at en slik kartlegging ikke er praktisk gjennomførbar i mange tilfeller. Dette henger sammen med at allmennmoralen knyttet til dyrevelferd i Norge så vidt vi kjenner til ikke har blitt grundig og systematisk undersøkt gjennom kvalitative eller kvantitative undersøkelser. Det er med andre ord mangel på data/kunnskap om allmennmoralen i mange tilfeller. Videre ville en kartlegging sentrert rundt allmennmoralen kunne komme skjevt ut etisk forstått, fordi det ikke er gitt at allmennmoralen er det beste moralske kompasset å navigere etter. Dette er problematisert i neste avsnitt, «Allmenne vurderinger om moral og regelverk».

Etter diskusjoner i den interne arbeidsgruppen, kom vi frem til at det beste ville være å organisere Rådet for dyreetikk sine vurderinger av hva som utgjør brennende etiske problemstillinger knyttet til dyrevelferd i Norge på en mer prinsipp-drevet måte. Under hvert av temaene, kommer Rådet for dyreetikk med konkrete forslag eller anbefalinger til tiltak og forbedringer. Gitt denne formen, er innspillene i dette skrevet overordnede snarere enn komplette.

Dissens

Norges Bondelag tar dissens på Rådet for dyreetikks innspill til dyrevelferdsmeldingen. Dissensen er gjengitt i sin helhet i eget vedlegg.

Sekretariatet vil bemerke at Norges Bondelags representant har hatt samme mulighet til deltakelse som alle andre hoved- og varamedlemmer. Representanten har kommet med mange tekstforslag underveis i prosessen og flere av dem har blitt innarbeidet i dokumentet. Det gjenstår imidlertid noen saklige uenigheter. Bondelagets representant fikk i flere omganger utsatt frist på å levere mindretallsmerknader. Fristene ble ikke overholdt. Sekretariatet ønsker også å bemerke at Rådets hovedrepresentant for næringsmessig dyrehold landdyr fra Norges Bonde- og Småbrukarlag har vært aktivt deltakende i arbeidsgruppa for dette dokumentet og har ikke tatt dissens.

Etiske begreper og betraktninger

I fagetisk sammenheng finnes det ulike teorier og tilnærminger innen normativ etikk, uten at det er generell enighet om noen av dem. I dette skrevet har vi valgt å holde oss til noen grunnleggende etiske begreper som egner seg i sammenheng med dyreetiske vurderinger.

Det kan være meningsfullt å se etiske prinsipper og krav i lov- og regelverk opp mot allmennmoralen, men det er ikke gitt at allmennmoralen er målestokken for hva som er rett eller riktig. I de tilfeller hvor vi har god empirisk kunnskap om allmennmoralen, kan vi generelt si at et regelverk er moralsk progressivt dersom det innebærer en mer høyverdig moral enn allmennmoralen. Regelverket kan da tenkes å ha en «dannende» effekt på allmennmoralen over tid. Tilsvarende er et regelverk moralsk bakstreversk dersom allmennmoralen innebærer en mer høyverdig moral enn regelverket. Sett ut fra et moralsk mål om å holde seg med en mest mulig høyverdig moral, vil det da være positivt om regelverket tar etter allmennmoralen i tilfeller hvor allmennmoralen innebærer den høyeste moralske standarden, men ikke i tilfeller hvor regelverket innebærer en høyere moralsk standard enn allmennmoralen.

Det kan være ulike grunner til at allmenmoralen er som den er. Vi kan ikke ta for gitt at folk flest har et fullgodt kunnskapsgrunnlag for å foreta dyreetiske vurderinger. Rådet for dyreetikk mener **det bør innføres krav om at matprodusenter og andre aktører innen dyrehold offentliggjør produktinformasjon som sier noe vesentlig om dyrevelferden i ulike typer dyrehold**. Rådet for dyreetikk anbefaler også at det blir et **gjennomgående krav om å gjøre slik informasjon lett tilgjengelig for folk flest**, blant annet i forbindelse med kjøp av matprodukter.

Etisk forsvarlighet

Når vi skal vurdere om ulike typer dyrehold er gode eller dårlige, akseptable eller ikke, kan det være til nytte å ta utgangspunkt i en egnet etisk standard. Et forslag til slik etisk standard er «etisk forsvarlighet». Dette er en standard som benyttes på flere etikkområder, blant annet i godkjenning av søknader om forskningsprosjekter som omfattes av helseforskningsloven (REK). Her vurderes en søknad som etisk forsvarlig blant annet på bakgrunn av om den oppfyller bestemte krav til å ha nytteverdi, ivaretar hensyn til informert samtykke, med mer.

Vi kan tenke oss at etisk forsvarlighet også kan fungere som en etisk standard eller rettesnor for å vurdere om et dyrehold er etisk akseptabelt. Det er minst to alternative måter etisk forsvarlighet kan brukes som etisk standard.

- (1) Det er tilstrekkelig at et dyrehold oppfyller minstekrav for å være etisk forsvarlig.
- (2) Det er nødvendig/ønskelig at et dyrehold utover å oppfylle minstekrav for å være etisk forsvarlig, også er i tråd med andre viktige etiske hensyn og verdier.

I (1) legges det til grunn en minstestandard som sier at det er tilstrekkelig om et dyrehold ikke er åpenbart uetisk. Det kan forstås som en nedre terskel for å avgjøre om et dyrehold er forsvarlig eller ikke. For å oppfylle minstekravet, holder det at dyr ikke behandles dårlig. Et dyr behandles dårlig dersom det ikke får tilfredsstilt noen av sine velferdsbehov, forstått som behov for bevegelse, utfoldelse, mat, drikke og sosial omgang o.l. Et dyr vil også kunne sies å behandles dårlig i de tilfeller hvor det utsettes for unngåelig stress, smerte eller lidelse.

Det legges her til grunn at formålet med dyreholdet påvirker om det er etisk forsvarlig. Noen vil for eksempel hevde at produksjon av mat er et godt og viktig formål, mens andre vil mene at man ikke trenger kjøtt for å leve, og at matproduksjon ikke er en etisk god nok begrunnelse for hold av produksjonsdyr.

I (2) legges det til grunn en høyere etisk standard som krever noe mer enn at et dyrehold ikke er uetisk. Her kan det være relevant å vurdere hvor godt dyrene har det målt ut fra ulike velferdsbehov (f. eks. grad av bevegelsesfrihet, utløp for naturlige behov, grad av stress, smerte og lidelse). Her er det ikke nok om dyr ikke behandles dårlig, men det vektlegges isteden at dyrene sikres en mer optimal behandling. Det etterstrebes med andre ord at dyrene har noe i retning av et godt liv, hvor de får tilfredsstilt flere av sine velferdsbehov.

Hvilken av disse alternativene har mest for seg? Alternativ (1) legger nivået for etisk forsvarlighet ganske lavt. Det skal ikke så mye til for at et dyrehold skal være etisk forsvarlig. Det holder kanskje at formålet med dyreholdet er godt og at dyrene ikke har åpenbart dårlig velferd. Her vil mange kunne være enige om at listen legges for lavt. Begrunnelsen er at dyr har krav på ikke å bli behandlet dårlig. Tvert imot kan de sies å ha krav på å behandles med egenverdi og respekt, som forutsetter

at de får tilfredsstilt flere av sine velferdsbehov. Alternativ (2) legger listen høyere ved å kreve at et dyrehold er på et høyere etisk nivå. Akkurat hvor høyt listen skal legges her, forstått som hvor god dyrevelferd som bør tilstrebes, bør være et viktig diskusjonspunkt i flere dyrehold i Norge, og det vil antagelig måtte konkretiseres på aktuelle dyrehold.

Dette forslaget innebærer at etisk forsvarlighet både forstås som et terskelbegrep og et gradsbegrep. Det blir et terskelbegrep i den forstand at et dyrehold må tilfredsstille visse etiske minimumskrav for å være akseptabelt. Det blir et gradsbegrep i den forstand at det vil være snakk om større eller mindre grad av etisk forsvarlighet over terskelen for det som er etisk akseptabelt. Jo mer et dyrehold oppfyller de relevante vurderingskriterier for dyrehold og dyrevelferd, desto større er den samlede etiske forsvarligheten til aktuelle dyreholdet. I tråd med dette anbefaler Rådet for dyreetikk at **forvaltningen og dyreholdere ikke ser seg tilfreds med minstenivået som beskrevet i (1), men bestreber seg på det høyere nivået som beskrevet i (2).**

Dyrs egenverdi

I Dyrevelferdslovens § 3. «Generelt om behandling av dyr» står det:

Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.

Et viktig spørsmål som gjelder alt regelverk, herunder forskrifter, som sorterer under Dyrevelferdsloven, er om disse overordnede etiske prinsippene overholdes på «lavere nivå» i norsk regelverk. Med mindre holdforskrifter osv. operasjonaliserer dyrs egenverdi, god behandling, beskyttelse osv. på en forsvarlig måte, er det en fare for at lovens gode prinsipper blir uforpliktende eller i verste fall hyklerske prinsipper. I så fall har vi å gjøre med en form for dobbeltmoral, hvor man postulerer én moralsk standard, men følger en annen.

Etter Rådet for dyreetikk sin vurdering bør henvisningen til dyrs egenverdi uavhengig av den nytteverdi mennesker måtte ha av hold av dyr beholdes. Det hadde imidlertid vært en stor fordel om **begrepsbruken ble gjort mer presis og forpliktende**. Dyrs egenverdi kan f.eks. knyttes tydeligere til **dyrs utfoldelse og naturlige spekter av atferd**. Å kunne utfolde seg i tråd med ens naturlige atferd og behov, herunder ha muligheten til naturlig bevegelse, og utforskning av et naturlig levemiljø, er i denne sammenhengen grunnleggende viktig.

Dyrs rettigheter og status som rettssubjekter

I dyrevelferdsloven er dyrs rettigheter ikke eksplisitt omtalt, men underforstått. Dette innebærer at dyrs status som rettssubjekter ikke er gjort tydelig rede for. I rettslæren følges det at noen har plikter normalt med at andre har rettigheter. I dagens lov omtales noen plikter, men ingen rettigheter. **Rådet for dyreetikk anbefaler at dyrs rettigheter og status som rettssubjekter omtales direkte i loven.**

Smerte og lidelse

Da dyrevernsloven fra 1974 ble erstattet med dyrevelferdsloven i 2010, ble uttrykket «lidelse» erstattet med «belastninger og påkjenninger» fordi det i den forrige dyrevelferdsmeldingen ble kommentert at «unødig lidelse» var et for upresist begrep. I dyrevelferdslovens kommentarutgave fra 2011, heter det: «Ordlyden er imidlertid ikke blitt vesentlig klarere i dyrevelferdsloven ved at begrepet lidelse erstattes med «påkjenninger og belastninger», da det er «unødige» som henspiller på avveiningen som skal foretas».

I holdforskriftene for storfe og svin heter det fremdeles «dyra skal beskyttes mot fare for unødig stress, smerte og lidelse» og for småfe heter det «beskyttes mot fare for unødig lidelse». Ettersom begrepene «smerte» og «lidelse» kan være sentrale begreper for forståelsen og forvaltningen av «påkjenninger og belastninger», mener Rådet for dyreetikk at disse begrepene bør **defineres i loven, og gjerne da som del av en utdypning av hva som følger av å anerkjenne dyrs egenverdi og behandle dem godt (§ 3) eller å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr (§ 1)**. Med utgangspunkt i Dyrevelferdslovens overordnede etiske prinsipper, blir det problematisk når dyreholdere utsetter dyr for smerte og lidelse, enten det skjer med overlegg eller som følge av utilstrekkelig dyrehold. Det å skrive begrepene smerte og lidelse inn i loven skal ikke forstås som en innsnevring av hva som kan omfattes av «unødige påkjenninger og belastninger» (ordlyden i dagens § 3), men som sentrale og livsnære eksempler på slike påkjenninger og belastninger.

Dyrevelferdsmessig forsvarlighet

I Dyrevelferdslovens § 22 «Generelle vilkår for hold av dyr» står det:

Dyr skal bare holdes hvis de kan tilpasse seg holdet på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte.

Denne paragrafen gir slik Rådet for dyreetikk forstår den dyr med velferdsbehov rett til dyrevelferdsmessig forsvarlig hold. Dette er blant annet hjemmelen for at ville dyr ikke kan holdes som sport-, familie- eller produksjonsdyr. Forsvarlighetskravet svarer til hvordan Helsepersonellovens forsvarlighetsparagraf (§ 4) gir alle mennesker i Norge rett til forsvarlig helsehjelp. I rundskriv har Helsedirektoratet understreket at kravet til forsvarlig helsehjelp også innebærer at helsehjelpen skal være etisk forsvarlig.

Generelt er etisk forsvarlighet et viktig etisk prinsipp, både når det gjelder menneskers og dyrs helse og velferd. **Dyrevelferdslovens paragraf om dyrevelferdsmessig forsvarlig hold kan med fordel spesifiseres nærmere, og knyttes til etisk forsvarlighet** i vår behandling av dyr.

Etisk forsvarlig behandling av dyr medfører behov for kompetansebygging og evne til etisk refleksjon hos dyreholdere. Rådet for dyreetikk mener det bør **innføres kompetansekrav til alle dyreholdere**.

Dyrevelferd som offentlig gode

I Norge er dyrevelferd ansett som et offentlig gode, altså noe som er tilgjengelig for alle, forsikret gjennom myndighetene og betalt for gjennom fellesskapets midler, matpriser og tollvern.

Dyrevelferden i Norge sikres gjennom et strengt nasjonalt lovverk og en tilsynsmyndighet som forvalter lovverket. Dette er ikke tilfelle i alle land. I for eksempel Sør-Europa og Nord-Amerika, er ofte det nasjonale lovverket svakt. Istedenfor er det private firmaer og frivillige organisasjoner som arbeider for å løfte og ivareta dyrevelferden. I tillegg har vi en samlet husdyrnæring som jobber felles med bransjekrav om dyrevelferdsprogrammer. Enkelte næringsaktører og forskningsmiljøer samarbeider også om forskning på dyrevelferd, der de blant annet utvikler nye driftsmetoder mer tilpasset husdyrmiljø.

Fordelen med dyrevelferd som et offentlig gode, er at samtlige dyr – uavhengig av art og produksjonsform – gjennom lovverk sikres et minimumsnivå av dyrevelferd. Dette innebærer at hensynet til dyrene skal ivaretas sammen med andre samfunnshensyn. Det at vi har et strengt regelverk i internasjonal sammenheng, kan samtidig være en utfordring. Lovverket er nettopp det, et minimumsnivå, og norske forbrukere er ikke vant til å bruke sin forbrukermakt like aktivt som i mange andre land. Vi stoler på myndighetenes garantier om at kjøttet vi spiser kommer fra dyr som har hatt det godt nok og ønsker ikke å vite mer eller involvere oss i ytterligere grad. Det er begrenset med forbrukerinitiativ for å bedre levekårene for norske dyr.

Synet på konvensjonell produksjon som godt nok, er trolig den viktigste grunnen til at det nesten ikke finnes dyrevelferdsmerkeordninger i Norge. I tillegg er det en rekke andre utfordringer, som at hele produksjonslinja fra bonde til butikk må involveres, og at man må bli enige om hvilke velferdskriterier som skal legges til grunn for merkeordningen. Samtidig vil en merkeordning være et viktig verktøy for å få forbrukerne til å velge mer dyrevelferdsmessig. Merverdi på kjøttet vil også gi enkeltprodusenter et insentiv til å produsere på et høyere nivå enn minimumskravene, og internasjonal forskning har vist at dyrevelferdsmerking hever bunnlinja for alle dyr, også de som ikke er med på merkeordningen.

Rådet for dyreetikk ønsker at myndighetene tar initiativ til **en nasjonal dyrevelferdsmerkeordning i samarbeid med faginstusjonene, næringsaktørene og butikkjedene**, slik at forbrukerne skal kunne kjøpe produkter laget av dyr som drettes opp med høyere fokus på dyrevelferd. **Merkeordningen bør også omfatte oppdrettsfisk.**

Utfordringer med Dyrevelferdslovens avgrensning

I Dyrevelferdslovens § 1 «Formål» står det:

Formålet med loven er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr.

Formålsparagrafen angir slik Rådet for dyreetikk forstår det at hensikten med loven er å fremme god dyrevelferd for alle dyr som kan tenkes å ha god eller dårlig dyrevelferd, dvs. alle dyr med velferdsbehov.

I Dyrevelferdslovens § 2. «Virkeområde» står det:

Loven omfatter forhold som påvirker velferd hos eller respekt for pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier, fisk, tiftokreps, blekksprut og honningbier. Loven gjelder tilsvarende for utviklingsstadier av nevnte dyr dersom sanseapparatet tilsvarer utviklingsnivået hos levende dyr.

Denne oppstillingen av dyreslag som faller inn under Dyrevelferdsloven bygger på Vitenskapskomiteén for mat og miljø (VKM) sine faglige vurderinger fra 2004. Tifotskreps er eneste orden av krepsdyr som omfattes av loven, noe som var en innskrenkning fra den forrige

Dyrevernloven, som omfattet alle krepsdyr. Dagens lov ble utvidet med blekksprut, som eneste bløtdyr, og honningbier. Honningbier er eneste insekt som er omfattet av Dyrevelferdsloven, og lovgiver den gang la vekt på at bier er avanserte insekter med kognitive evner, samt at bier holdes for matproduksjon, og derav er underlagt tilsyn etter Matloven. Det er tenkelig at utvalget av dyreslag kan begrunnes med at artene er brukt i forbindelse med matproduksjon. Utvalget fremstår likevel som vilkårlig, hvis hensikten med Dyrevelferdsloven er å gi beskyttelse og klare handlingsregler med tanke på alle dyr med føleevne. En slik tolkning av loven er etter Rådet for dyreetikk sin vurdering rimelig, gitt at § 2 viser til sanseapparatets utvikling hos aktuelle dyr som avgjørende for grensedragninng. I lys av dette fremstår ikke dagens avgrensning av lovens virkeområde når det kommer til hvilke dyreslag som omfattes av loven, som godt begrunnet.

En mer konsekvent avgrensning av lovens virkeområde kunne ta utgangspunkt i hva moderne naturvitenskap sier om dyrs føleevne. Her har kunnskapsgrunnlaget utviklet seg ganske betraktelig siden sist stortingsmelding om dyrevelferd. Rådet for dyreetikk **anbefaler at lovens virkeområde oppdateres i tråd med moderne vitenskapelig forståelse av dyrs føleevne.**

Ansvar for og lovbeskyttelse av ville dyr

Ifølge Dyrevelferdslovens § 2 «Virkeområde» omfatter Dyrevelferdsloven velferd hos nærmere angitte dyreslag, uten hensyn til om dyrene er viltlevende, holdes i fangenskap, eller lignende. For dyr som brukes i matproduksjon gjennom hele sitt livsløp, eller brukes for andre menneskelige nytteformål, har dyret typisk en eier, og dyreeier er vanligvis å regne som dyreholder. Begge begrepene, dyreeier og dyreholder, er brukt i loven – men gjelder altså ikke alle dyr som omfatter av loven.

Skillet mellom liv i fangenskap og viltlevende er i praksis ikke helt entydig, siden både enkelte kjæledyr, som for eksempel katter, og enkelte husdyr, som for eksempel sau, i stor grad går fritt deler av tiden med begrenset tilsyn. Noen dyr, som mus og kråke, er viltlevende, men forekommer typisk nær menneskets bosetninger fordi de går etter ressursene vi omgir oss med. Hold av ville dyr forekommer i dyreparker o.l., og det er da snakk om dyrehold fordi dyrene holdes i konstant fangenskap. Når det gjelder dyr som jaktes på eller fiskes gir det en viss mening å regne fasen fra fangst til slakt som dyrehold. Det er uklart om en kan tale om dyrehold utover dette når det gjelder livene til viltlevende dyr, og i hvilken grad begrepet «dyreholder» da blir relevant.

Generelt er dyrevelferden til viltlevende dyr mindre og dårligere regulert enn dyrevelferden til dyr i fangenskap. Det er en fare for at dette kan bidra til at dyrevelferden til viltlevende dyr ivaretas dårligere enn dyrevelferden til dyr i fangenskap. Viltlevende dyr kommer også i krysspress mellom ulike instanser i statlig og annen offentlig forvaltning, fordi de også omfattes av vilt- og miljøforvaltning, hvor man typisk anlegger et systemperspektiv (økosystem, artsnivå etc.) heller enn et individperspektiv, slik som man oftest gjør i en dyrevelferdssammenheng.

Det er godt dokumentert at mange bestander av ville dyr – særlig pattedyr og fugler – har gått kraftig tilbake sammenlignet med tilstanden før mennesket kom på banen. Marginaliseringen av viltlevende dyr er en viktig side av den pågående naturkrisen. Selv om dette i første rekke angår biologisk mangfold, og dermed økosystemperspektiver, er det all grunn til å anta at marginalisering av viltlevende dyr også går ut over ville dyrs velferdsbehov. Eksempelvis er mange ville dyrs habitater presset av hytteutbygging, vindkraftutbygging, veiutbygging ol. Når forvaltningsplaner skal utarbeides, må også kunnskap om de ville dyrenes velferd inngå. Mange dyr som oppleves som bryssomme, rammes også av fordrivelse eller overdreven avlivning.

Menneskets ansvar for dyrevelferden til villlevende dyr må anses som begrenset sammenlignet med vårt ansvar for dyr som holdes av mennesker. Menneskets intervensjoner i villlevende dyrs liv må begrenses for å sikre at de får reell mulighet til å leve i vill tilstand. Overdreven intervensjon kan i seg selv medføre en form for marginalisering, i og med at de ville dyrene da ikke reelt tillates å leve vilt, noe som vil begrense deres mulighet til naturlig atferd.

Rådet for dyreetikk mener **at Dyrevelferdsloven hadde blitt forbedret om den kunne operere med en mer finmasket kategorisering av dyr** som ikke begrenses til dyr som eies eller holdes av mennesker. Rådet understreker at **Dyrevelferdsloven gjelder for villlevende dyr på lik linje med for dyr i fangenskap, og anbefaler en forsterket innsats for å unngå å skade velferdsbehovene til ville dyr i situasjoner hvor ville dyr kan bli skadelidende som følge av menneskers handlinger**. Generelt beskyttes villlevende dyrs naturlige atferdsbehov best ved at vi unnlater å gripe for mye inn i livene deres, og lar dem leve mest mulig i fred.

Overordnede vurderinger av landdyrs levested

I Dyrevelferdslovens § 23 «Dyrs levested» står det:

Dyreholder skal sikre at dyr holdes i miljø som gir god velferd ut fra artstypiske og individuelle behov, herunder gi mulighet for stimulerende aktiviteter, bevegelse, hvile og annen naturlig atferd. Dyrs levested skal fremme god helse og bidra til trygghet og trivsel.

Rådet for dyreetikk mener at **alle dyr som holdes for menneskelige formål bør utstyres med artsrelevante miljøberikelser som øker dyrevelferden**. Rådet mener også at **dyretettheten ikke kan være så høy at den går på bekostning av dyrevelferden og dermed øker forekomsten av sykdom, skader eller dødelighet**. Dyr må også **kunne transporteres på måter som ikke øker risikoen for sykdom, skader eller dødelighet**.

Utendørshold av dyr

Det er ingen tvil om at utendørshold er berikende for dyr. Tilgang til uteområder er ofte ensbetydende med mer plass og større mulighet for å utøve naturlig atferd som å hakke eller grave i bakken, utforske, beite, løpe og leke. Norske forbrukere er også opptatt av naturlighet og ønsker at dyr skal få være mer ute. Det er store artsforskjeller når det gjelder hvor mye de norske husdyrene holdes utendørs. Mens sau og geit gjerne får være ute hele sommerhalvåret, er storfe ofte kun på beite en kortere periode hvert år. Gris og fjørfe, som av mange beskrives som de mest intensive formene for husdyrproduksjon, holdes bare unntaksvis utendørs. En viktig grunn til å holde dyrene ute, er muligheten til å nyttiggjøre seg beiteressurser. En sentral grunn til at utendørshold allikevel ikke er vanlig for flere av husdyrartene, er frykten for alvorlige smittsomme sykdommer. Dersom sykdommer smitter fra ville fugler og dyr til kommersielle besetninger, kan de dyrevelferdsmessige og økonomiske konsekvensene være store. Det finnes imidlertid preventive tiltak som reduserer risikoen for smittsomme sykdommer samtidig som de lar dyrene være ute. Slike tiltak er dermed gunstige for både økonomi og dyrevelferd i besetninger med utegang.

Rådet for dyreetikk mener at **alle produksjonsdyr, uavhengig av produksjonsform, bør ha tilgang til utearealer**. For å sikre at dette kan gjøres på en måte som ivaretar dyrenes velferd, helse, og biosikkerhet, bør det **iverksettes arbeid for å tette kunnskapshullene om velferdsutfordringer og smittsomme sykdommer ved utegang**. Det må også arbeides for å **øke kunnskapen om**

forebyggende tiltak for å hindre smitteintroduksjon og smitte mellom besetninger, samt øke kunnskapen om de ulike dyreslagenes behov ved utendørshold.

Tiltak for å bedre forholdene for gris i konvensjonell drift

De siste årene har det vært en positiv utvikling i måten mange av husdyrene våre holdes på. Hos storfe ser man en overgang fra båsfjøs til løsdrift. Hold av verpehøns i bur har blitt forbudt og løsdriftssystemer og aviari er overtatt. For gris er det 20 år siden man gikk over til løsdrift, men disse har ikke samme krav til myk liggeplass som kyr har. Gris holdes ofte med høy tetthet i binger med hardt underlag. Rådet for dyreetikk ønsker å foreslå tiltak for å bedre forholdene for gris i konvensjonell drift.

Rådet for dyreetikk anbefaler følgende:

1: Arealkravet til gris økes med minst 50%. Dette kan enten gjøres ved å redusere det tillatte antall dyr i bingen eller ved å tilrettelegge for større binger, f.eks. med ombygging til storbinger med djupstrø for slaktegris, råner, ungpurker og avlspurker som ikke er i laktasjon. Forskning ved NMBU tyder på at man får like god effekt på reduksjon av forekomst av halebiting ved å øke totalarealet til grisen, som å øke arealet per gris. For liten plass øker risikoen for aggresjon og skader og minsker muligheten for synkronisert atferd, utforskning og bevegelse. Griser bør tilbys et **mer stimulerende miljø** i alle livsstadier, hvor de fritt kan **bevege seg mellom ulike områder for å ete, gjøre fra seg, hvile og utforske/rote**. LMD bør initiere prosjekter hvor næringen og forskningsmiljøene sammen utvikler slike praktiske løsninger.

2: Totalforbud mot fiksering i fødebingen.

3: Godt og variert rotemateriale er viktig for at grisen skal få utløp for naturlige atferdsbehov.

4: Det må, som for storfe, sau og geit, også innføres **krav om myk liggeplass til alle griser i besetningen**. Dette vil gi økt liggekomfort, redusere forekomsten av bogsår og bedre klauvhelse.

Et aktuelt tiltak som kan knyttes til flere av disse velferdsbehovene – bedre plass, myk liggeplass, og et mer stimulerende miljø – er en **økt satsing på tallefjøs**, dvs. fjøsbygninger uten gjødselkjeller hvor det brukes halm, flis eller torv til å strø med på gulvet. Det bør også, som indikert i avsnittet om utendørshold av dyr, være et mål at all gris skal ha **tilgang til uteareal**. Tiltakene som foreslås her kan være kostbare og må **følges opp med offentlige tilskudd** for å oppnå et forsvarlig dyrehold.

Overordnede vurderinger av fiskens levemiljø

Oppdrettsfisk

Når det gjelder oppdrettsfiskens levemiljø, er RDE av den oppfatning at **det kan reises spørsmål ved om dagens åpne merdteknologi gir fisken den beskyttelsen mot ytre påvirkninger som den ifølge loven har krav på**. Oppblomstring av toksiske alger forekommer med ujevne og uforutsigbare intervaller og kan forårsake akutt, massiv dødelighet hos oppdrettslaks i åpne merdsystemer. Lakselus og håndtering av lakselus er fortsatt den viktigste velferdsutfordringen og viktigste dødsårsak hos oppdrettslaks.

I lakseoppdrett har man benyttet seg av to kategorier rensefisk for å holde lakselusbestanden nede. Rognkjeks har utelukkende blitt levert fra oppdrettsanlegg som har spesialisert seg på slik produksjon, mens leppefisken dels er fanget i ruser/teiner langs kysten og dels er oppdrettet. Til tross for at enkelte produsenter lykkes med bruk av rensefisk, er bruken, særlig av rognkjeks, på retur. I 2020 anbefalte RDE utfasing av rensefisk med mindre konkrete tiltak resulterte i dokumenterbart bedre velferd og overlevelse (les uttalelsen [her](#)). Dødeligheten på rensefisken som fremdeles benyttes er like høy som tidligere og Rådet for dyreetikk **ser derfor positivt på at bruken av rensefisk er avtakende.**

Oppdrett av laks og regnbueørret kan foregå i åpne eller lukkede/semilukkede merdanlegg i sjøen, eller i lukkede anlegg på land. Åpne merdsystemer innebærer at laksen kontinuerlig eksponeres for bakterier, virus, lakselus og andre parasitter i det marine miljø. I forbindelse med utvikling av ny oppdrettsteknologi (senkbare merder, «snorkelmerder» og store merder konstruert for eksponerte lokaliteter med sterk bølge- og strømpåvirkning) må det gjennomføres forsøksdrift over lengre tid for å sikre at fisken kan håndtere ulike situasjoner som kan inntreffe under slike forhold. Rådet for dyreetikk mener **hensynet til fiskens velferd må være den fremste drivkraften bak utvikling og valg av metoder og utstyr i oppdrettsnæringen.** I tillegg er **sikring av et forsvarlig miljø gjennom god opplæring, god oppfølging og overvåking, samt sikkerhetssystemer («backup») sentrale elementer for akseptabel drift.** Dagens nivå av skader, sykdom og dødelighet i oppdrettsnæringen er på ingen måte akseptabel. Rådet for dyreetikk mener **myndighetene bør ta i bruk økonomiske virkemidler som å tillate færre fisk i merdene hos produsenter som ikke kan dokumentere gitte krav for dyrevelferd og dødelighet.**

Kommersielt fiske

I 2014 skrev Rådet for dyreetikk en uttalelse om «[Etiske vurderinger av fangstmetodene i kommersielt fiske](#)». Siden den gang, er det ikke skjedd store endringer i det kommersielle fisket. Dyrevelferd i villfiskfiske er en kompleks problemstilling som krever grundig vurdering. Et sentralt problem er bruken av fiskemetoder som kan medføre betydelig skade og lidelse for fisk og andre akvatiske dyr. Vanlige fiskeredskaper som trål, snurrevad og garnfiske kan forårsake skader, stress og til og med død. Flere av disse fiskeredskapene medfører også ødeleggelse av habitat som korallrev, andre havbunnsøkosystemer og følsomme gyteplasser. Ødeleggelsen av disse habitatene kan ha langvarige økologiske effekter og påvirke det biologiske mangfoldet negativt og utgjøre et usynlig velferdsproblem for fisken som individ og populasjon. I tillegg er håndteringen og oppbevaringen av fangete dyr ofte utilstrekkelig og går ut over dyrenes velferd. I motsetning til akvakultur, hvor det finnes retningslinjer, er ikke velferden til fisk og andre arter i fiskeriene tilstrekkelig beskyttet. Fraværet av spesifikke forskrifter åpner for praksis som kan medføre unødvendig lidelse, som for eksempel langvarig fangst, feil behandling og manglende kontrollert bedøvning og avlivning av fangede individer.

Rådet for dyreetikk mener at **kunnskapen og de nødvendige betingelsene nå er på plass for å gjennomføre en grundig evaluering av de etiske aspektene ved nåværende praksis i kommersielt fiske, og at det bør utarbeides forskrifter som direkte angår dyrevelferd i det kommersielle fisket.**

Fang og slipp

Fra et etisk perspektiv er det flere bekymringer knyttet til praksisen med å fange og slippe fisk. Å fange en fisk og deretter slippe den kan forårsake betydelig stress og fysisk skade på fisken. Kampen under fangsten kan utmatte fisken og føre til skader som kroksår, indre skader og død. I tillegg kan fang og slipp-praksis forstyrre fiskenes naturlige atferd og livssyklus. Å bite på en krok og bli håndtert av mennesker kan forstyrre deres fôringsmønstre, aktiviteter knyttet til reproduksjon og migrasjonsruter, noe som kan påvirke deres overlevelse og populasjonsdynamikk. Videre er det, til tross for innsatsen for å slippe fisken uskadd, fortsatt en risiko for dødelighet etter utsetting. Selv om en fisk ser ut til å svømme bort etter å ha blitt satt ut, kan den ha indre skader eller sterkt fysiologisk stress som kan føre til dens død kort tid etterpå. I tillegg rettes ofte fang og slipp-fiske seg mot bestemte arter eller størrelser, noe som kan påvirke populasjonene. Selektiv fjerning av visse individer kan forstyrre den genetiske mangfoldigheten og tilpasningspotensialet til fiskepopulasjoner, og potensielt ha negative langvarige effekter på deres generelle helse og evne til å tilpasse seg. Fang og slipp er et etiske dilemma når det praktiseres utelukkende for rekreasjon eller som en sport, uten noen intensjon om å utnytte den fangete fisken til mat eller bevaringsformål.

RDE mener at ***handlingen med å fange og potensielt skade fisk kun for underholdning eller personlig glede vekker etiske bekymringer. Lovligheten til en slik praksis bør revurderes.***

Avl

I Dyrevelferdslovens § 25 «Avl» står det:

Dyreholdere, oppdrettere, avlsorganisasjoner og raseklubber skal gjennom avl fremme egenskaper som gir robuste dyr med god funksjon og helse.

Det skal ikke drives avl, herunder ved bruk av genteknologiske metoder, som:

- a) endrer arveanlegg slik at de påvirker dyrs fysiske eller mentale funksjoner negativt, eller som viderefører slike arveanlegg,
- b) reduserer dyrs mulighet til å utøve naturlig atferd, eller
- c) vekker allmenne etiske reaksjoner.

Dyr med arveanlegg som nevnt i andre ledd, skal ikke brukes i videre avl.

Rådet for dyreetikk mener ***det for alle husdyrarter bør legges til rette for avl med høyt fokus på dyrevelferd. Såfremt det gir økt kontroll og bedre forutsetninger for god dyrevelferd, bør avlen foregå nasjonalt.*** Genos avl på Norsk Rødt Fe (NRF) et eksempel på hvordan en næring har lyktes med å kombinere egenskaper som ivaretar dyrenes helse og robusthet, samtidig som man har avlet på egenskaper som er viktige for produksjonen.

Slaktekyllingen Ross 308 er et eksempel på en fremavlet dyrerace med veldokumenterte helse- og velferdutfordringer som neppe kan sies å være i stand til å være «robuste dyr med god funksjon og helse», og et eksempel på at avl «reduserer dyrs mulighet til å utøve naturlig atferd». Avlen har også vekket «allmenne etiske reaksjoner». Alt dette taler for ***å ikke tillate bruk av Ross 308 i Norge.***

For fjørfe finnes det ikke nasjonal avl, men avlen styres av internasjonale selskaper. Så lenge dette er tilfelle, **mener Rådet for dyreetikk at norske aktører bør stille krav om at rasene som skal brukes i Norge er avlet frem med vekt på dyrevelferd.**

Det bør generelt settes grenser for bruk av genetiske linjer med svekket helse og/eller forhøyet dødelighet som blant annet kan være forårsaket av:

- Rask veksthastighet (f.eks. fisk, griser, kyllinger, kalkuner)
- Stor kullstørrelse (f.eks. griser og sauer)
- Benskjørhet (f.eks. verpehøner)
- Brachycephaly (f.eks. hunder, katter)
- Overdreven hudvekst (f.eks. hunder, sauer)
- Sensoriske defekter (f.eks. hunder, katter)
- Fødsels-/ eggleggingsvansker (f.eks. hunder, verpehøner, belgisk blå storfe)
- Andre sykdomsrelativer genetiske abnormiteter (hunder, katter)

Rådet for dyreetikk har også merket seg dyrevelferdsutfordringer knyttet til avl på ulike hunderaser, inkludert dagens avl på hunderasene engelsk bulldogg og cavalier king charles spaniel, som Dyrebeskyttelsen argumenterer for at er i strid med Dyrevelferdsloven. Lovligheten til avl på disse hunderasene er for tiden til vurdering i rettsvesenet, og Mattilsynet jobber med en avlsforskrift for hund. Dette er en oppfølging etter forrige dyrevelferdsmelding (2003), og Rådet for dyreetikk **mener en slik forskrift er på overtid.** Det oppstår gjennomgående velferds- og helseproblemer for hunder når det tillates å avle på søthetsfaktor o.l., som det kan være stor etterspørsel etter, på bekostning av fysisk og mental fungering uten at det tas hensyn til dyrets helse og funksjonalitet.

Når det gjelder avl på og manipulering av oppdrettslaks og rensefisk mener Rådet for dyreetikk at **man må ta konsekvensene av den høye dødeligheten som forekommer under håndtering og behandling av laks.** Nyere forskning viser at intensiv tilvekst og produksjon av stor smolt i ferskvannsfasen resulterer i fisk med små og avvikende hjerter, og at slik fisk presterer dårlig i sjøfasen og dessuten er sårbar og svak ved håndtering og behandling.

Områder hvor det er samsvar mellom regelverk, praksis, oppfatninger og moral

LMD ber RDE komme med eksempler på områder der det er godt samsvar mellom regelverk og praksis/oppfatning/moral i den norske befolkningen. For flere typer dyrehold er det relativt godt samsvar mellom det norske regelverket for velferd til dyr og den generelle praksis/oppfatninger/moral i befolkningen. Som vi har poengtert tidligere i dette skrivet, i omtale av allmennmoralen, er det imidlertid ikke gitt at folk flest sine moralske oppfatninger er det beste moralske kompasset å navigere etter, og vår kunnskap om allmennmoralen er ofte mangelfull. Det er på det grunnlaget vanskelig å komme med eksempler på områder som skiller seg ut med spesielt godt samsvar.

Manglende regelverksetterlevelse og dårlige holdninger blant svineprodusenter ble imidlertid identifisert som et problem under Mattilsynets tilsynskampanje i 2018. Forskning har vist at gode holdninger til dyrehold er den viktigste forutsetningen for hvordan dyr behandles. Rådet for dyreetikk **mener det er nødvendig at det jobbes aktivt og målrettet med holdningsskapende arbeid i husdyrnæringene.** I alle driftsformer er det helt nødvendig at dyreholder har gode

driftssystemer og rutiner som sikrer at bonden oppdager dyr som trenger særskilt oppfølging. For store besetninger, kan tekniske hjelpemidler som sensorer i dyrerommet som reagerer på endringer i miljø som temperatur, gasskonsentrasjoner, bevegelse, fôrforbruk eller vannforbruk bidra til å gjøre dette mulig. Denne typen sensorer kan imidlertid ikke erstatte bondens evne til å oppdage, reagere, handle og forebygge for å følge opp dyrenes individuelle behov på en god måte. Spesielt i dyrehold som omfatter besetninger på flere tusen dyr, som slaktekyllingproduksjon og lakseoppdrett, er det en overhengende fare for at dyreholdere ikke klarer å etablere sunne relasjoner til enkeltindividene. Derfor er bondens rutiner, kunnskap om dyrenes behov, adferd og språk viktig. Forskning viser at det er sammenheng mellom bondens velferd og dyrenes velferd. I noen næringer vil holdningsskapende arbeid realistisk bare få fullgod effekt dersom de **suppleres med grunnleggende endrede økonomiske rammebetingelser som sikrer bonden mulighet til å gjøre investeringer, og få en god balanse mellom arbeid og fritid.**

Drivkrefter i utviklingen av norsk dyrevelferd

De siste tiårene har det vært en økende bevissthet rundt dyrevelferd og forholdene dyr produseres og holdes under. En økende andel av forbrukerne ønsker å kjøpe kjøtt fra dyr som har hatt et godt liv og husdyrnæringene er i større grad opptatt av å legge til rette for å ivareta dyras behov. Selv om utviklingen på mange områder har vært positiv, er det mange som mener forbedringene ikke kommer fort nok. Et eksempel på dette er Mattilsynets tilsynskampanjer på svin hvor det ikke ble funnet den ønskede utviklingen fra 2018 til 2022.

Alle har en formening om hva god dyrevelferd er, og det er mange krefter som er med på å drive utviklingen videre. Alle politiske parter har – i større eller mindre grad – dyrevelferd i sine partiprogrammer, og det har blitt etablert en egen dyrevelferdsseksjon i Økokrim, og dyrekrimgrupper i alle landets politidistrikter. Dyrevernorganisasjonene har blitt mer synlige og aksepterte aktører i velferdsdebatter og dyrevelferd har blitt et etablert vitenskapelig forskningsområde nasjonalt og internasjonalt. Samtidig er det forhold som holder utviklingen tilbake. Selv om den systematiske avlen på Norsk Rødt Fe har vært en suksesshistorie, har vi for eksempel ingen innflytelse over avlen som drives på verpehøns eller slaktekylling, siden avlen foregår utenlands. Investeringer i nye og større bygninger er kostbart, og råvareprisen til bonden begrenses av mulighet til å ta kostnadene ut i markedet ved økte matpriser. Det fører til at husdyrprodusentene har begrenset økonomisk mulighet til å investere i kostbare løsninger for dyra. Leie av arbeidskraft er dyrt og det er få om noen økonomiske incentiver for å drive over den lovpålagte minimumsstandarden for dyrevelferd. På landsbasis går antall husdyrprodusenter ned, mens størrelsen på brukene går opp. Dette gjør at besetningsstørrelsen generelt øker og at nærkontakten med dyrene reduseres.

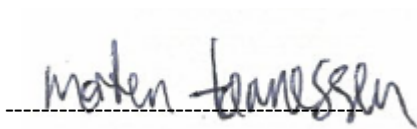
Rådet for dyreetikk mener at **det per i dag finnes nok kunnskap om husdyrartene våre til å kunne utvikle og innføre et mer optimalisert husdyrhold enn vi har i dag.** For å lykkes med å innføre disse endringene må økonomiske virkemidler i landbrukspolitikken brukes på en slik måte at bonden har mulighet til å investere i dyrevelferd. Det er **behov for et større fokus på implementering**, altså omsetting av kunnskap til praksis. Produsenter som ønsker å investere i bedre dyrevelferd – for eksempel gjennom mer plass, utegang eller mulighet for å ha ku og kalv sammen – må få **tilskudd for å gjennomføre disse tiltakene.** Myndighetene kan heller **ikke innføre nye krav uten at det følger med økonomisk støtte** til å gjennomføre endringene. Rådet for dyreetikk **ønsker fremdeles nasjonal husdyrproduksjon** og vårt **regelverk må følges av**

virkemidler som gjør det mulig å drive lønnsomt med husdyr i Norge. Hvis vi ikke lykkes med dette, risikerer man redusert produksjon, import og dyrevelferdslekkasje. Det bør også etableres et **tettere samarbeid mellom Mattilsynet, forskningsmiljøene, husdyrorganisasjonene og politikerne.** Dette vil bidra til at forskningsbasert kunnskap legges til grunn når nytt regelverk skal utformes, og støtte opp under implementeringen av dyrevelferdstiltak som igjen vil føre til raskere framskritt som kommer både dyrene og bøndene til gode.

På vegne av Rådet for dyreetikk

Knut Bøe
Leder

Morten Tønnessen
Representant for dyrevernorganisasjonene

Kristian Ellingsen-Dalskau
Sekretær

